

А.М. Реуцька

**ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА ЯК ФАКТОР ВПЛИВУ НА ПОВСЯКДЕННЕ
ЖИТТЯ РОБІТНИКІВ ПІДПРИЄМСТВ ЧОРНОЇ МЕТАЛУРГІЇ УРСР У
КОНТЕКСТІ ЇХ ВИРОБНИЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ (1950-1980-І РР.)**

Здійснена спроба проаналізувати політику УРСР в галузі чорної металургії як фактору впливу на повсякденність робітників, пов'язану з виробництвом, в період 1950-1980-х рр. Охарактеризовано законодавчі акти, що визначали політику керівництва країни стосовно Міністерства чорної металургії та підвідомчих йому підприємств. Особливо увага приділена висвітленню навчання та підвищення кваліфікації робітників, руху раціоналізаторів та винахідників, а також соціалістичного змагання. Розглянуто нормативні документи, що встановлювали виробничі умови та оплату праці металургів.

Ключові слова: *робітники, виробництво, чорна металургія, промисловість, політика, повсякденність.*

«Повсякденне життя» – це доволі нове і актуальне поле дослідження в історичній науці. Вивчення повсякденності людини, соціальних груп населення дозволяє зрозуміти світогляд та мотиви поведінки, які так чи інакше впливали на становище людини, соціуму та країни в цілому. Поняття «повсякденне життя» багатогранне. Воно включає всі складові життєдіяльності людини від матеріальної до психологічної. Особливу роль у забезпеченні матеріальних та духовних потреб людини виконує державна політика. Саме їй належить системоутворююча, регулятивна та контрольна функції.

В умовах жорсткої централізації, коли прийняті центром рішення спускалися республікам, законодавство УРСР копіювало загальносоюзне. В радянській Україні першочергова увага була приділена розвитку промисловості групи «А», до якої належали галузі, що займалися виробництвом засобів виробництва. Серед них одне з провідних місць належало чорній металургії. Тому вкрай необхідно проаналізувати політику держави стосовно даної галузі промисловості в контексті дослідження виробничого діяльності робітників як складової їх повсякденного життя.

Розвиток чорної металургії сприяв розширенню виробництва, створенню нових робочих місць, що обумовило збільшення населення у промислових центрах України. За період з 1956 р. [10, с. 12] по 1989 р. [2-5] в містах, де розташовувалися підприємства чорної металургії простежується постійний приріст мешканців. Збільшення міського населення відбувалося в значній мірі за рахунок скорочення чисельності мешканців сіл. Так, якщо у 1956 р. сільське населення (50,9%) дещо перевищувало міське (49,1%) у Запорізькій області [10, с. 8], то станом на 1989 р. останнє складало вже 75,7% від загальної кількості населення [6]. У Донецькій області, де переважна більшість громадян мешкала в містах (1956 р. – 82,1%) [10, с. 8], також простежується поступове збільшення питомої ваги міського населення (1989 р. – 90%) [6]. Загальна чисельність робітників промисловості Української РСР у 1950 р. становила 1862 тис. осіб [52, с. 46], а у 1989 р. вона збільшилась до 5957 тис. осіб [11, с. 285]. Кількість робітників чорної металургії у рамках загальної чисельності робітників УРСР у 1950 р. складала 188,6 тис. осіб чи 10,1%, а у 1970 р. – відповідно 428,4 тис. осіб [52, с. 46] і 8,7% [52, с. 48]. З огляду на це надзвичайно актуальним є вивчення повсякденності робітників підприємств чорної металургії.

Метою статті є комплексне дослідження політики керівництва УРСР в галузі чорної металургії як фактору впливу на виробничий аспект повсякденності робітників даної галузі.

Державна політика, перш за все, знаходить відображення у законодавчих актах. Автор вважає за доцільне розподілити законодавчу базу щодо виробничої складової повсякденності робітників чорної металургії на дві групи. До першої відносяться закони та постанови, які регулювали діяльність Міністерства чорної металургії та підвідомчих йому підприємств. У рамках даної групи слід виділити декілька підгруп, до яких належать акти, пов'язані з навчанням та підвищення кваліфікації робітників, з розвитком винахідництва і раціоналізації, а також з проведенням соціалістичних змагань у промисловості. Другу групу складають документи, які встановлювали умови праці робітників на підприємствах і стосувалися оплати праці металургів та інших доходів від їх виробничої діяльності.

Нормативні акти, які належать до першої групи, регулювали діяльність Міністерства чорної металургії та підприємств, що підпорядковувалися міністерству. У 1957 р. була здійснена реорганізація управління промисловістю, результатом чого став перехід від управління через міністерства до раднаргоспів, що відображало територіальний принцип управління. Однак з часом у даній системі почали проявлятися значні недоліки, що обумовило створення в УРСР республіканського раднаргоспу і державних комітетів за галузями промисловості. Утворені для проведення єдиної технічної політики, галузеві державні комітети зосередили в своєму віданні науково-дослідні, конструкторські та проектні організації, але виявилися відірваними від промислових підприємств, що підпорядковувалися раднаргоспам. Дана обставина не сприяла технічному прогресу та підвищенню якості продукції підприємств. Тому у 1965 р. відбулося повернення до галузевого принципу управління промисловістю, внаслідок чого було утворено Міністерство чорної металургії [19], яке мало статус союзно-республіканського [7]. У 1968 р. вийшло нове положення про Міністерство чорної металургії СРСР, яке яким на останнє було покладено завдання проведення єдиної технічної політики в галузі, впровадження новітніх досягнень науки і техніки та передового досвіду, забезпечення високих техніко-економічних показників виробництва, створення безпечних умов праці на виробництві, впровадження нових засобів і методів попередження професійних захворювань, виробничого травматизму та аварій [27]. Для усунення багатоступеневості в управлінні промисловістю протягом 1973-1975 рр. планувалося здійснити перехід на дволанкову та триланкову системи управління. Відповідно до даної реформи відбувалося розширення підприємств, створення виробничих об'єднань (комбінатів), всесоюзних і республіканських промислових об'єднань [39].

Постанова Ради Міністрів СРСР 1957 р. «Про заходи із забезпечення подальшого розвитку чорної металургії УРСР» [11, с. 67], рішення XXI з'їзду партії, червневого (1959 р.) та липневого (1960 р.) Пленумів ЦК КПРС сприяли здійсненню програми технічного прогресу в промисловості. Ними було визначено конкретні завдання з впровадження комплексної механізації та автоматизації виробництва, заміни застарілого обладнання, підвищення якості та зниження собівартості продукції, використання науки та досвіду новаторів виробництва [9, с. 69].

Встановлювалося, що на підприємствах за рахунок прибутку та інших власних ресурсів мали бути створені: фонд матеріального заохочення, з якого відбувалося преміювання працівників підприємств та надання їм одноразової допомоги; фонд соціально-культурних заходів і житлового будівництва, який використовувався для будівництва і капітального ремонту житла і культурно-побутових установ, поліпшення обслуговування робітників підприємства та фонд розвитку виробництва, який

призначався для фінансування капітальних вкладень у заходи з розвитку виробництва [45].

Стан справ у чорній металургії у другій половині 1960-х рр. ілюструє постанова ЦК КПРС і Ради Міністрів СРСР від 20 липня 1967 р. У даному документі відзначається, що багато з видів прокату, труб, метизу за своєю якістю не відповідали тогочасним вимогам та поступалися кращим світовим зразкам. Основною причиною відставання розвитку чорної металургії називалося систематичне невиконання планів капітального будівництва та введення в дію нових виробничих потужностей. Мали місце випадки, коли технічний рівень проектів нових агрегатів не відповідав рівню розвитку науки і техніки. Проблема проектної механізації допоміжних виробництв перебувала в особливо незадовільному стані. Освоєння нових за технічним рівнем видів обладнання відбувалося повільними темпами. На підприємствах нерідко допускалися порушення технологічних процесів. Також на деяких заводах в експлуатації перебувала велика кількість застарілого обладнання, що обумовлювало випуск продукції низької якості та важкі умови праці робітників [36].

Прискорити процес впровадження досягнень науки і техніки на кожному промисловому підприємстві була покликана постанова ЦК КПРС та Ради Міністрів СРСР 1966 р. [37]. Серед основних завдань, які ставило керівництво країни перед чорною металургією до 1970 р., були: будівництво доменних печей об'ємом переважно у 2700 м³, кисневих конверторів великої ємності, електричних печей з електромагнітним перемішуванням металу, потужних електроферосплавних печей, установок безперервного лиття сталі, безперервних прокатних та трубних станів, оснащених засобами автоматичного управління та контролю, тощо. У доменному виробництві акцент робився на необхідність розширення використання кисню та природного газу. У сталеплавильному виробництві перевага надавалася киснево-конверторній сталі, збільшенню виробництва сталі у дугових печах, методом електрошлакового та вакуумного переплаву. Планувалося збільшити обсяг безперервного розливання сталі, поліпшити якість чорних металів, а також розвинути виробництво термічно зміцненого прокату, труб і економічних видів металопродукції [36].

Протягом 1987-1988 рр. з метою підвищення ефективності виробництва було здійснено переведення обладнання підприємств на багатозмінний режим роботи, що відповідно спричинило встановлення двозмінного та тризмінного графіку роботи робітників [40].

Політика модернізації виробництва вимагала наявності значної кількості кваліфікованих кадрів, які б змогли обслуговувати нове обладнання, тому з кінця 1950-х рр. влада взяла курс на підвищення професійної майстерності металургів. Рішенням червневого (1959 р.) Пленуму ЦК КПРС було поставлене завдання підняти рівень технічного навчання робітників, особливо молодих [9, с. 114]. Безпосередньо на підприємствах проводилась підготовка нових робітників початкового рівня кваліфікації відповідній спеціальності, перепідготовка працівників, переведених на інші роботи, а також послідовне підвищення кваліфікації робітників. Для підвищення останньої через одержання робітниками технічних і економічних знань організовувалися: виробничо-технічні курси, курси цільового призначення, школи з вивчення передових методів праці, школи майстрів. Серед інших форм підвищення кваліфікації кадрів на підприємствах мали місце школи комуністичної праці, гуртки економічних знань, громадські інститути і університети технічних знань, народні університети [53].

З метою покращення підготовки та підвищення кваліфікації робітників на виробництві у 1979 р. перед Міністерством чорної металургії, Державним комітетом СРСР з професійно-технічної освіти та керівниками підприємств ставилося завдання забезпечити збільшення контингенту робітників, які навчалися у вечірніх (змінних)

професійно-технічних училищах, а також повніше використовувати заклади професійно-технічної освіти для теоретичного навчання робітників, підготованих на виробництві. Також встановлювалося, що жінки-робітники, які мають дітей віком до 8 років, проходять перепідготовку та підвищення кваліфікації з відривом від роботи і збереженням на час навчання середньомісячної заробітної плати [34].

Для збільшення ефективності роботи бригад протягом 1984-1986 рр. були здійснені заходи з підвищення кваліфікації бригадирів. В подальшому постановою Ради Міністрів СРСР та ВЦРПР 1983 р. рекомендувалося здійснювати підвищення їх кваліфікації не рідше одного разу на п'ять років [33].

За рахунок соціалістичного змагання керівництво СРСР намагалося забезпечити використання усіх можливих ресурсів для підвищення кількісних та якісних показників у виробництві. Наприкінці 1950-х рр. виникла нова форма соціалістичного змагання – рух за комуністичне ставлення до праці [29], що проголошувалася найвищим його ступенем [18].

Учасники змагання мали досягати підвищення ефективності виробництва, освоєння нових потужностей і кращого використання виробничих фондів, ощадливості і економії коштів, а також матеріальних і трудових ресурсів, приводити в дію всі резерви виробництва [18]. Перед профспілковими та господарськими органами ставилося завдання розширювати рух за комуністичне ставлення до праці [35], формувати у рамках руху обов'язки, виходячи із завдань, поставлених перед підприємствами та галузями, з урахуванням індивідуальних обов'язків та пропозицій робітників [32, с. 144].

З метою популяризації соціалістичного змагання керівництво СРСР приділяло велику увагу висвітленню його перебігу, урочистому підведенню підсумків та підтримці суспільного престижу учасників і переможців. При підведенні підсумків змагання одним із важливих чинників, на які слід звертати увагу, було ставлення членів колективу до дотримання правил поведінки на виробництві і в побуті [18]. Підтвердження звання ударника комуністичної праці та колективу комуністичної праці бригади, ділянки, цеху відбувалося один раз на рік, а колективу комуністичної праці підприємства – раз на два роки. Присвоєння почесних звань приурочувалося, як правило, до Дня металурга [35].

Для нагородження переможців були засновані перехідні Червоні прапори ЦК КПРС, Ради Міністрів СРСР, ВЦРПР і ЦК ВЛКСМ [51]. З 1953 р. відбувалося нагородження нагрудним значком відмінників соціалістичного змагання [38]. Пізніше було введено загальносоюзний знак «Переможець соціалістичного змагання», якими в період з 1973 р. [43] по 1980 р. [23] нагороджувалися робітники, що досягли високих трудових показників у Всесоюзному соціалістичному змаганні за довгострокове виконання плану та соціалістичних зобов'язань [21]. Також з 1974 р. була впроваджена нагорода «Ударник п'ятирічки» для робітників, які домоглися найвищих трудових показників у Всесоюзному соціалістичному змаганні і достроково виконали п'ятирічні завдання [22]. Дана нагорода існувала протягом IX – XII п'ятирічок [30].

З метою посилення роботи із залучення робітників до лав раціоналізаторів та винахідників відповідно до рішень грудневого (1957 р.) Пленуму ЦК КПРС в УРСР у 1958 р. було створено близько 15 000 постійно діючих заводських і цехових нарад. У січні 1958 р. розпочало свою діяльність Всесоюзне товариство винахідників і раціоналізаторів, яке мало первинні організації на кожному підприємстві [8, с. 163]. Починаючи з 1 січня 1958 р., промислові підприємства мали здійснювати відрахування на користь даного товариства в розмірі 0,5 % від суми економії, яка була отримана від впровадження у виробництво на підприємстві винаходів та раціоналізаторських пропозицій протягом року [47]. З 1 січня 1963 р. дана сума зменшилась до 0,3 % [48], але з 1 січня 1987 р. знову збільшилась до 0,6 % [49].

У 1959 р. були встановлені почесні звання «Заслужений винахідник республіки», з врученням золотого нагрудного знаку, та «Заслужений раціоналізатор республіки», з врученням срібного нагрудного знаку [26]. У грудні 1974 р. було затверджено знак «Винахідник СРСР» [28]. За видатні досягнення в підвищенні продуктивності праці, якості продукції та зниженні її собівартості, розробці і впровадженні новітньої техніки, технології і нових видів продукції з 1989 р. присуджувалося почесне звання «Заслужений працівник промисловості СРСР». Це звання з відповідним нагрудним знаком могли отримати висококваліфіковані працівники підприємств, які працювали в промисловості не менше 15 років [24].

Другу групу актів складають закони, що встановлювали умови праці робітників на підприємствах, а також стосувалися зарплати та інших їх виробничих доходів. Значна частина законів, які визначали умови праці робітників металургійних підприємств на виробництві, була прийнята у другій половині 1950-х рр. Так, протягом 1956 р. було проведено в життя ряд прогресивних законів: у передвихідні та передсвяткові дні встановлювався 6-годинний робочий день [46]; тривалість відпуски для жінок, пов'язаної з пологами, збільшувалася до 56 днів до пологів та 56 днів після пологів з оплатою за цей період [16]; скасовувалася кримінальна відповідальність за самовільне залишення робочого місця та прогули без поважної причини [15]; для робітників віком 16-18 років встановлювався 6-годинний робочий день [20]. У квітні 1957 р. робітники металургійних підприємств Міністерства чорної металургії СРСР були переведені на 7-годинний робочий день [1, с. 116].

З 1967 р. було встановлено додаткові щорічні оплачувані відпустки за стаж безперервної роботи на одному підприємстві. У разі наявності безперервного стажу більше 2 років нараховувалося 3 дні відпустки, а більше 5 років – 9 днів [36]. Додаткові відпустки надавалися з 1987 р. за роботу у багатозмінному режимі. Право на них мали робітники, що відпрацювали не менше 60 вечірніх або 40 нічних змін на робочий рік. Стаж роботи для надання цих відпусток обчислювався з 1 січня 1987 р. Також для робітників, які працювали у багатозмінному режимі, були введені пільги при розподілі путівок для відпочинку [40].

Протягом 1950-1960-х р. невирішеною проблемою залишався низький рівень трудової дисципліни [36]. Постанова ЦК КПРС та Ради Міністрів СРСР 1966 р. була спрямована на подолання даної проблеми, визначивши ряд заходів зі зміцнення дисципліни на виробництві [37]. З 1983 р. передбачалося введення в практику систематичної атестації робочих місць з метою підвищення їх технологічного рівня і поліпшення умов праці, а також проведення на даній основі планомірного скорочення малопродуктивних і неефективних робочих місць [33].

Незадовільною була організація харчування робітників на багатьох підприємствах у зв'язку з браком місць у їдальнях, бідним асортиментом та низькою якістю їжі. Деякі їдальні були розміщені в непристосованих приміщеннях і не відповідали санітарно-технічним вимогам. Значні недоліки мали місце в організації харчування робітників, що працювали у нічні зміни. За період 1967-1969 рр. були здійснені кроки в напрямку покращення обслуговування та якості харчування. Збільшилась кількість місць в їдальнях на підприємствах промисловості, отримали розповсюдження самообслуговування, відпуск обідів за абонементом та доставка гарячої їжі безпосередньо до робочих місць [31]. Працівники, зайняті на виробництві зі шкідливими умовами праці, безкоштовно отримували молоко чи інші рівноцінні харчові продукти [12]. Після переведення підприємств на багатозмінний режим роботи з 1987 р. для робітників, які працювали в нічну зміну, вводилося безкоштовне або за зниженими цінами гаряче харчування [40]. Проте проблема організації харчування робітників на багатьох підприємствах не була вирішена в повній мірі [31].

Безпосередній вплив на повсякденне життя робітників мали постанови про оплату праці та інші доходи, пов'язані з виробничою діяльністю металургів. У 1950 р. середньомісячна зарплата у промисловості становила 708 крб., але відрахування з неї склали близько 30% [54, с. 90]. Після грошової реформи 1961 р. було встановлено перерахування цін і тарифів у співвідношенні десять до одного [13]. У 1970 р. середньомісячна заробітна плата металургів досягла 144,2 крб., у 1980 р. вона збільшилась до 201,3 крб., а у 1990 р. становила вже 297,2 крб. [1, с. 172].

У січні 1957 р. було підвищено розмір допомоги з тимчасової непрацездатності внаслідок трудового каліцтва чи професійного захворювання до 100% заробітної плати [17]. Робітникам, зайнятим на роботах з важкими і шкідливими умовами праці, постановою 1977 р. встановлювалася одноразова виплата за вислугу років. За цим документом при безперервному стажі роботи від 1 до 3 років розмір річної винагороди складав 0,6 посадового окладу. Якщо ж безперервний стаж був більше 15 років, то винагорода досягала 1,5 посадового окладу. Проте максимальний розмір даної винагороди не мав перевищувати 450 крб. на рік [42].

З жовтня 1973 р. за роботу в нічний час встановлювалася додаткова оплата праці робітників у розмірі 20 % від годинної тарифної ставки за кожну годину роботи вночі [41]. А з 1987 р. відбувалися доплати в розмірі 20% окладу за кожну годину роботи у вечірню зміну та 40% – за кожну годину в нічну. Доплата за нічну зміну нараховувалася, якщо не менше 50% робочого часу припадало на нічний час (з 10 години вечора до 6 години ранку) [40].

У 1959 р. було здійснено впорядкування оплати праці робітників за час їх перекваліфікації або навчання другим професіям безпосередньо на виробництві. У результаті цього за перший місяць навчання оплата праці робітників складала 100% середнього заробітку, обчисленого за останні три місяці на попередній роботі. Оплата за другий місяць становила 70%, а за третій – 40%. З другого місяця навчання за придатну продукцію, виготовлену робітниками, їм нараховувалась заробітна плата за діючими на підприємстві нормами та розцінками. У випадках, коли навчання робітників відбувалося на устаткуванні, що було зайняте кваліфікованим робітником, який проводив навчання, оплата за весь час навчання, проводилася з розрахунку середнього заробітку за останні три місяці на попередній роботі [14].

Оплата праці кваліфікованих робітників, не звільнених від основної роботи, з підвищення кваліфікації або навчання другим професіям інших робітників відбувалася одноразово після здачі учнями випробувань, встановлених програмою. В цехах із звичайними умовами праці за навчання одного робітника кваліфікований робітник міг отримати до 45 крб. на місяць. Якщо при одночасному навчанні кількість учнів становила чотири і більше осіб, то за кожного встановлювалася плата до 20 крб. на місяць. На роботах у гарячих цехах, цехах зі шкідливими умовами праці кваліфікований робітник міг отримувати відповідно до 70 крб. за одного учня і до 35 крб. – за чотирьох і більше робітників [14].

Суттєвим засобом у підвищенні продуктивності виробництва було матеріальне стимулювання робітників у вигляді премій. Постановою 1964 р. вводилося преміювання робітників промисловості за створення та впровадження нової техніки, прогресивних методів праці та модернізацію обладнання. Одноразові премії встановлювалися в залежності від річної економічної ефективності результатів, отриманих від впровадження нововведень. Якщо річна економічна ефективність коливалась від 0,5 до 3%, то розмір премії складав 200 крб. Максимальний розмір премії міг становити 2000 крб. Однак слід враховувати те, що для працівників чорної металургії він не мав перевищувати трьох посадових окладів, за поодинокими виключеннями. Для преміювання робітників за роботи зі створення та впровадження нової техніки металургійні підприємства

відраховували кошти від фонду заробітної плати промислово-виробничого персоналу в розмірі 0,5% [29]. З 1967 р. на підприємства чорної металургії поширювався порядок преміювання за освоєння в термін і достроково проектних потужностей, передбачений Постановою Ради Міністрів СРСР від 17 жовтня 1964 р. № 858 [36]. Преміювання робітників за основні результати роботи, що розпочалося з 1977 р., відбувалося за виконання і перевиконання виробничих завдань та особистих планів, технічно обґрунтованих норм; підвищення якості продукції і виконуваних робіт в порівнянні з встановленими нормативами і плановими завданнями; економію сировини, матеріалів, інструменту та інших матеріальних цінностей у порівнянні з планом або нормативами витрат при забезпеченні випуску продукції необхідної якості [25].

Винагорода автору винаходу або раціоналізаторської пропозиції визначалася в залежності від суми річної економії, яку отримувало підприємство після впровадження даної модернізації. Окремим працівникам адміністрацією підприємств також присуджувалися премії за сприяння впровадженню винаходу чи раціоналізаторської пропозиції [26]. Проте наявною була практика необґрунтованого розширення кола осіб, які отримували дані премії. Часто вони виплачувалися керівному складу виробництва. Встановлювалися їх завищені розміри. З метою ліквідації подібних явищ було посилено взаємозв'язок між розмірами премій та отриманої економії, встановлено перелік робіт, які могли сприяти винахідництву та раціоналізації, скасовано преміювання працівників апарату органів управління. Для вдосконалення практики присудження премій за сприяння винахідництву та раціоналізації з 1982 р. на комітет з праці УРСР покладалося завдання здійснювати систематичні перевірки на предмет відповідності нарахування премій встановленим нормам [44].

Таким чином, державою протягом 1950-1980-х рр. перед Міністерством чорної металургії ставились завдання забезпечити високі техніко-економічні показники виробництва та створити на них безпечні умови праці для робітників. У 1950-1960-х рр. з особливою інтенсивністю відбувалася реконструкція існуючих та створення нових виробничих потужностей, автоматизація виробництва та впровадження передових методів на ньому. Для підвищення темпів модернізації, керівництвом країни стимулювався розвиток руху винахідників і раціоналізаторів. Оскільки модернізація вимагала наявності значної кількості кваліфікованих кадрів, які б змогли обслуговувати нове обладнання, влада сприяла підвищенню професійного рівня робітників. Для досягнення максимальної результативності виробництва з мінімальною витратою ресурсів, керівництво УРСР всіляко заохочувало металургів до раціоналізаторської діяльності, підвищення кваліфікації, оволодіння додатковою професією та участі у соціалістичних змаганнях. Для цього встановлювалося матеріальне стимулювання у вигляді доплат і премій та моральне, яке знайшло відображення у системі нагород та почесних звань, а також піднесенні престижу передовиків у суспільстві. У зв'язку з першочерговим фінансуванням важкої промисловості, держава протягом 1950-1980-х рр. поступово збільшувала суми заробітної плати робітників. Політика в сфері організації умов праці на виробництві включала заходи зі зменшення тривалості робочого дня, покращення трудової дисципліни та підвищення рівня харчування металургів.

Список використаної літератури

1. Буждежан А. В. Чорна металургія Донбасу у 50-80-і рр. ХХ ст. : дис. ... канд. іст. наук : спец. 07.00.01 / Артем Володимирович Буждежан; Донецький національний університет. – Донецьк, 2008. – 286 с. ; Buzhdezhan A. V. Chorna metalurhiia Donbasu u 50-80-i rr. KhKh st. : dys. ... kand. ist. nauk : spets. 07.00.01 / Artem Volodymyrovych Buzhdezhan; Donetskyy natsionalnyi universytet. – Donetsk, 2008. – 286 s.

2. Всесоюзная перепись населения 1959 г. Численность городского населения союзных республик (кроме РСФСР), их территориальных единиц, городских поселений и

городских районов по полу [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://demoscope.ru/weekly/ssp/ussr59_reg2.php ; Vsesoyuznaya perepis naseleniya 1959 g. Chislennost gorodskogo naseleniya soyuznykh respublik (krome RSFSR), ikh territorialnykh edinit, gorodskikh poseleniy i gorodskikh rayonov po polu [Elektronnyy resurs]. – Rezhim dostupa : http://demoscope.ru/weekly/ssp/ussr59_reg2.php

3. Всесоюзная перепись населения 1970 г. Численность городского населения союзных республик (кроме РСФСР), их территориальных единиц, городских поселений и городских районов по полу [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://demoscope.ru/weekly/ssp/ussr70_reg2.php ; Vsesoyuznaya perepis naseleniya 1970 g. Chislennost gorodskogo naseleniya soyuznykh respublik (krome RSFSR), ikh territorialnykh edinit, gorodskikh poseleniy i gorodskikh rayonov po polu [Elektronnyy resurs]. – Rezhim dostupa : http://demoscope.ru/weekly/ssp/ussr70_reg2.php

4. Всесоюзная перепись населения 1979 г. Численность городского населения союзных республик (кроме РСФСР), их территориальных единиц, городских поселений и городских районов по полу [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://demoscope.ru/weekly/ssp/ussr79_reg2.php ; Vsesoyuznaya perepis naseleniya 1979 g. Chislennost gorodskogo naseleniya soyuznykh respublik (krome RSFSR), ikh territorialnykh edinit, gorodskikh poseleniy i gorodskikh rayonov po polu [Elektronnyy resurs]. – Rezhim dostupa : http://demoscope.ru/weekly/ssp/ussr79_reg2.php

5. Всесоюзная перепись населения 1989 г. Численность городского населения союзных республик, их территориальных единиц, городских поселений и городских районов по полу [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://demoscope.ru/weekly/ssp/sng89_reg2.php ; Vsesoyuznaya perepis naseleniya 1989 g. Chislennost gorodskogo naseleniya soyuznykh respublik, ikh territorialnykh edinit, gorodskikh poseleniy i gorodskikh rayonov po polu [Elektronnyy resurs]. – Rezhim dostupa : http://demoscope.ru/weekly/ssp/sng89_reg2.php

6. Всесоюзная перепись населения 1989 г. Численность населения союзных республик СССР и их территориальных единиц по полу [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://demoscope.ru/weekly/ssp/sng89_reg1.php ; Vsesoyuznaya perepis naseleniya 1989 g. Chislennost naseleniya soyuznykh respublik SSSR i ikh territorialnykh edinit po polu [Elektronnyy resurs]. – Rezhim dostupa : http://demoscope.ru/weekly/ssp/sng89_reg1.php

7. Об изменении системы органов управления промышленностью и преобразовании некоторых других органов государственного управления [Электронный ресурс] : Закон СССР от 2 октября 1965 г. N 4041-VI. – Режим доступа : http://www.libussr.ru/doc_ussr/usr_6304.htm ; Ob izmenenii sistemy organov upravleniya promyshlennostyu i preobrazovanii nekotorykh drugikh organov gosudarstvennogo upravleniya [Elektronnyy resurs] : Zakon SSSR ot 2 oktyabrya 1965 g. N 4041-VI. – Rezhim dostupa : http://www.libussr.ru/doc_ussr/usr_6304.htm

8. Кожукало І. П. Компартія України в період будівництва розвинутого соціалізму. З досвіду діяльності парторганізацій республіки в 1951-1958 рр. / І. П. Кожукало. – Київ : Вища школа, 1976. – 208 с. ; Kozhukalo I. P. Kompartiiia Ukrainy v period budivnytstva rozvynutoho sotsializmu. Z dosvidu diialnosti partorhanizatsii respubliky v 1951-1958 rr. / I. P. Kozhukalo. – Kyiv : Vyshcha shkola, 1976. – 208 s.

9. Митюков А. Г. Рабочий класс Украины в борьбе за развитие промышленности. (1956-1961 гг.) / А. Г. Митюков. – Київ : Наукова думка, 1965. – 199 с. ; Mityukov A. G. Rabochiy klass Ukrainy v borbe za razvitie promyshlennosti. (1956-1961 gg.) / A. G. Mityukov. – Kiiv : Naukova dumka, 1965. – 199 s.

10. Народне господарство Української РСР в 1956 р. : стат. щоріч. – Київ : Держстатвидав, 1957. – 536 с. ; Narodne hospodarstvo Ukrainskoi RSR v 1956 r. : stat. shchorich. – Kyiv : Derzhstatvydav, 1957. – 536 s.

11. Народное хозяйство Украинской ССР в 1989 г. : стат. ежегод. – Киев : Техника, 1990. – 468 с. ; Narodnoe khozyaystvo Ukrainsoy SSR v 1989 g. : stat. ezhegod. – Kiev : Tekhnika, 1990. – 468 s.

12. О бесплатной выдаче молока рабочим и служащим, занятым на работах с вредными условиями труда [Электронный ресурс] : Постановление Совета Министров СССР N 551 от 14 июля 1965 г. – Режим доступа : http://www.libussr.ru/doc_ussr/usr_6268.htm ; O besplatnoy vydache moloka rabochim i sluzhashchim, zanyatym na rabotakh s vrednymi usloviyami truda [Elektronnyy resurs] : Postanovlenie Soveta Ministrov SSSR N 551 ot 14 iyulya 1965 g. – Rezhim dostupa : http://www.libussr.ru/doc_ussr/usr_6268.htm

13. Об изменении масштаба цен и замене ныне обращающихся денег новыми деньгами [Электронный ресурс] : Постановление Совета Министров СССР N 470 от 4 мая 1960 г. – Режим доступа : http://www.libussr.ru/doc_ussr/usr_5535.htm ; Ob izmenenii masshtaba tsen i zamene nune obrashchayushchikhsya deneg novymi dengami [Elektronnyy resurs] : Postanovlenie Soveta Ministrov SSSR N 470 ot 4 maya 1960 g. – Rezhim dostupa : http://www.libussr.ru/doc_ussr/usr_5535.htm

14. Об оплате труда учащихся средних школ в период производственного обучения, учеников на предприятиях, рабочих за время переквалификации или обучения вторым профессиям, а также об оплате труда квалифицированных рабочих и инженерно-технических работников по обучению этих учащихся, учеников и рабочих [Электронный ресурс] : Постановление Совета Министров СССР N 1369 от 10 декабря 1959 г. – Режим доступа : http://www.libussr.ru/doc_ussr/usr_5470.htm ; Ob oplate truda uchashchikhsya srednikh shkol v period proizvodstvennogo obucheniya, uchenikov na predpriyatiyakh, rabochikh za vremya perekvalifikatsii ili obucheniya vtorym professiyam, a takzhe ob oplate truda kvalifitsirovannykh rabochikh i inzhenerno-tekhnicheskikh rabotnikov po obucheniyu etikh uchashchikhsya, uchenikov i rabochikh [Elektronnyy resurs] : Postanovlenie Soveta Ministrov SSSR N 1369 ot 10 dekabrya 1959 g. – Rezhim dostupa : http://www.libussr.ru/doc_ussr/usr_5470.htm

15. Об отмене судебной ответственности рабочих и служащих за самовольный уход с предприятий и из учреждений : Указ Президиума ВС СССР от 25 апреля 1956 г. // Сборник законов СССР и указов Президиума Верховного Совета СССР. 1938 г. – июль 1956 г. / под ред. Ю. И. Мандельштам. – Москва : Государственное издательство юридической литературы, 1956. – С. 374-375 ; Ob otmene sudebnoy otvetstvennosti rabochikh i sluzhashchikh za samovolnyy ukhod s predpriyatiy i iz uchrezhdeniy : Ukaz Prezidiuma VS SSSR ot 25 aprelya 1956 g. // Sbornik zakonov SSSR i ukazov Prezidiuma Verkhovnogo Soveta SSSR. 1938 g. – iyul 1956 g. / pod red. Yu. I. Mandelshtam. – Moskva : Gosudarstvennoe izdatelstvo yuridicheskoy literatury, 1956. – S. 374-375.

16. Об увеличении продолжительности отпусков по беременности и родам : Указ Президиума ВС СССР от 26 марта 1956 г. // Сборник законов СССР и указов Президиума Верховного Совета СССР. 1938 г. – июль 1956 г. / под ред. Ю. И. Мандельштам. – Москва : Государственное издательство юридической литературы, 1956. – С. 377 ; Ob uvelichenii prodolzhitelnosti otpuskov po beremennosti i rodam : Ukaz Prezidiuma VS SSSR ot 26 marta 1956 g. // Sbornik zakonov SSSR i ukazov Prezidiuma Verkhovnogo Soveta SSSR. 1938 g. – iyul 1956 g. / pod red. Yu. I. Mandelshtam. – Moskva : Gosudarstvennoe izdatelstvo yuridicheskoy literatury, 1956. – S. 377.

17. Об улучшении обеспечения рабочих и служащих пособиями по государственному социальному страхованию [Электронный ресурс] : Постановление Совета Министров СССР N 79 от 28 января 1957 г. – Режим доступа : http://www.libussr.ru/doc_ussr/ussr_5170.htm ; Ob uluchshenii obespecheniya rabochikh i sluzhashchikh posobiyami po gosudarstvennomu sotsialnomu strakhovaniyu [Elektronnyy

resurs] : Postanovlenie Soveta Ministrov SSSR N 79 ot 28 yanvarya 1957 g. – Rezhim dostupa : http://www.libussr.ru/doc_ussr/ussr_5170.htm

18. Об улучшении организации социалистического соревнования [Электронный ресурс] : Постановление Президиума ВЦСПС от 23 сентября 1966 г. – Режим доступа : http://www.libussr.ru/doc_ussr/ussr_6475.htm ; Ob uluchshenii organizatsii sotsialisticheskogo sorevnovaniya [Elektronnyy resurs] : Postanovlenie Prezidiuma VTsSPS ot 23 sentyabrya 1966 g. – Rezhim dostupa : http://www.libussr.ru/doc_ussr/ussr_6475.htm

19. Об улучшении управления промышленностью [Электронный ресурс] : Постановление ЦК КПСС и Совета Министров СССР N 728 от 30 сентября 1965 г. – Режим доступа : http://www.libussr.ru/doc_ussr/ussr_6302.htm ; Ob uluchshenii upravleniya promyshlennostyu [Elektronnyy resurs] : Postanovlenie TsK KPSS i Soveta Ministrov SSSR N 728 ot 30 sentyabrya 1965 g. – Rezhim dostupa : http://www.libussr.ru/doc_ussr/ussr_6302.htm

20. Об установлении шестичасового рабочего дня для подростков от 16 до 18 лет [Электронный ресурс] : Указ Президиума ВС СССР от 26 марта 1956 г. – Режим доступа : http://www.libussr.ru/doc_ussr/ussr_5091.htm ; Ob ustanovlenii shestichasovogo rabocheho dnya dlya podrostkov ot 16 do 18 let [Elektronnyy resurs] : Ukaz Prezidiuma VS SSSR ot 26 marta 1956 g. – Rezhim dostupa : http://www.libussr.ru/doc_ussr/ussr_5091.htm

21. Об утверждении образца единого общесоюзного знака «Победитель социалистического соревнования 1975 года» и положения о нем [Электронный ресурс] : Постановление Президиума ВЦСПС от 7 марта 1975 г. – Режим доступа : http://www.libussr.ru/doc_ussr/ussr_8513.htm ; Ob utverzhdenii obraztsa edinogo obshchesoyuznogo znaka «Pobeditel sotsialisticheskogo sorevnovaniya 1975 goda» i polozheniya o nem [Elektronnyy resurs] : Postanovlenie Prezidiuma VTsSPS ot 7 marta 1975 g. – Rezhim dostupa : http://www.libussr.ru/doc_ussr/ussr_8513.htm

22. Об утверждении образца единого общесоюзного знака «Ударник девятой пятилетки» и положения о нем [Электронный ресурс] : Постановление Президиума ВЦСПС от 27 февраля 1974 г. – Режим доступа : http://www.libussr.ru/doc_ussr/ussr_8261.htm ; Ob utverzhdenii obraztsa edinogo obshchesoyuznogo znaka «Udarnik devyatoy pyatiletki» i polozheniya o nem [Elektronnyy resurs] : Postanovlenie Prezidiuma VTsSPS ot 27 fevralya 1974 g. – Rezhim dostupa : http://www.libussr.ru/doc_ussr/ussr_8261.htm

23. Об утверждении образцов единого общесоюзного знака «Победитель Социалистического соревнования» и положения о нем [Электронный ресурс] : Постановление Президиума ВЦСПС от 8 апреля 1977 г. – Режим доступа : http://www.libussr.ru/doc_ussr/ussr_9192.htm ; Ob utverzhdenii obraztsov edinogo obshchesoyuznogo znaka «Pobeditel Sotsialisticheskogo sorevnovaniya» i polozheniya o nem [Elektronnyy resurs] : Postanovlenie Prezidiuma VTsSPS ot 8 aprelya 1977 g. – Rezhim dostupa : http://www.libussr.ru/doc_ussr/ussr_9192.htm

24. Об утверждении положений о почетных званиях «Заслуженный работник промышленности СССР», «Заслуженный строитель СССР», «Заслуженный работник транспорта СССР», «Заслуженный работник связи СССР», «Заслуженный специалист вооруженных сил СССР» [Электронный ресурс] : Указ Президиума ВС СССР от 8 февраля 1989 г. – Режим доступа : http://www.libussr.ru/doc_ussr/ussr_15438.htm ; Ob utverzhdenii polozheniy o pochetnykh zvaniyakh «Zasluzhennyy rabotnik promyshlennosti SSSR», «Zasluzhennyy stroitel SSSR», «Zasluzhennyy rabotnik transporta SSSR», «Zasluzhennyy rabotnik svyazi SSSR», «Zasluzhennyy spetsialist vooruzhennykh sil SSSR» [Elektronnyy resurs] : Ukaz Prezidiuma VS SSSR ot 8 fevralya 1989 g. – Rezhim dostupa : http://www.libussr.ru/doc_ussr/ussr_15438.htm

25. Об утверждении основных положений о премировании работников производственных объединений (комбинатов) и предприятий промышленности за

основные результаты хозяйственной деятельности [Электронный ресурс] : Постановление Государственного комитета Совета Министров СССР по труду и социальным вопросам и Президиума ВЦСПС от 28 июня 1977 г. N 207/П-9. – Режим доступа : http://www.libussr.ru/doc_ussr/usr_9349.htm ; Ob utverzhdenii osnovnykh polozheniy o premirovaniy rabotnikov proizvodstvennykh obedineniy (kombinatov) i predpriyatiy promyshlennosti za osnovnye rezultaty khozyaystvennoy deyatel'nosti [Elektronnyy resurs] : Postanovlenie Gosudarstvennogo komiteta Soveta Ministrov SSSR po trudu i sotsialnym voprosam i Prezidiuma VTsSPS ot 28 iyunya 1977 g. N 207/P-9. – Rezhim dostupa : http://www.libussr.ru/doc_ussr/usr_9349.htm

26. Об утверждении положения об открытиях, изобретениях и рационализаторских предложениях и инструкции о вознаграждении за открытия, изобретения и рационализаторские предложения [Электронный ресурс] : Постановление Совета Министров СССР N 435 от 24 апреля 1959 г. – Режим доступа : http://www.libussr.ru/doc_ussr/usr_5398.htm ; Ob utverzhdenii polozheniya ob otkrytiyakh, izobreteniyakh i ratsionalizatorskikh predlozheniyakh i instruksii o vozнаграждении за otkrytiya, izobreteniya i ratsionalizatorskie predlozheniya [Elektronnyy resurs] : Postanovlenie Soveta Ministrov SSSR N 435 ot 24 aprelya 1959 g. – Rezhim dostupa : http://www.libussr.ru/doc_ussr/usr_5398.htm

27. Об утверждении положения о Министерстве черной металлургии СССР [Электронный ресурс] : Постановление Совета Министров СССР N 514 от 4 июля 1968 г. – Режим доступа : http://wfi.lomasm.ru/РУССКИЙ.Постановления_СССР_1917-1992/Постановление_Совмина_СССР_от_04.07.1968_N_514_Об_утверждении_Положения_о_Министерстве_черной_металлургии_СССР ; Ob utverzhdenii polozheniya o Ministerstve chernoy metallurgii SSSR [Elektronnyy resurs] : Postanovlenie Soveta Ministrov SSSR N 514 ot 4 iyulya 1968 g. – Rezhim dostupa : http://wfi.lomasm.ru/RUSSKIY.Postanovleniya_SSSR_1917-1992/Postanovlenie_Sovmina_SSSR_ot_04.07.1968_N_514_Ob_utverzhdenii_Polozheniya_o_Ministerstve_chernoy_metallurgii_SSSR

28. Об утверждении положения о нагрудном знаке «Изобретатель СССР», описания нагрудного знака «Изобретатель СССР» и порядка выдачи нагрудного знака «Изобретатель СССР» [Электронный ресурс] : Постановление Государственного комитета Совета Министров СССР по делам изобретений и открытий 9 декабря 1974 г. и Президиума ЦС ВОИР 12 декабря 1974 г. – Режим доступа : http://www.libussr.ru/doc_ussr/usr_8458.htm ; Ob utverzhdenii polozheniya o nagrudnom znake «Izobretatel SSSR», opisaniya nagrudnogo znaka «Izobretatel SSSR» i poryadka vydachi nagrudnogo znaka «Izobretatel SSSR» [Elektronnyy resurs] : Postanovlenie Gosudarstvennogo komiteta Soveta Ministrov SSSR po delam izobreteniy i otkrytiy 9 dekabrya 1974 g. i Prezidiuma TsS VOIR 12 dekabrya 1974 g. – Rezhim dostupa : http://www.libussr.ru/doc_ussr/usr_8458.htm

29. Об утверждении положения о премировании работников предприятий и организаций за создание и внедрение новой техники [Электронный ресурс] : Постановление Государственного комитета Совета Министров СССР по вопросам труда и заработной платы и Президиума ВЦСПС от 26 декабря 1964 г. N 597/П-27. – Режим доступа : http://www.libussr.ru/doc_ussr/usr_6183.htm ; Ob utverzhdenii polozheniya o premirovaniy rabotnikov predpriyatiy i organizatsiy za sozdanie i vnedrenie novoy tekhniki [Elektronnyy resurs] : Postanovlenie Gosudarstvennogo komiteta Soveta Ministrov SSSR po voprosam truda i zarabotnoy platy i Prezidiuma VTsSPS ot 26 dekabrya 1964 g. N 597/P-27. – Rezhim dostupa : http://www.libussr.ru/doc_ussr/usr_6183.htm

30. О Всесоюзном Социалистическом соревновании за успешное выполнение заданий двенадцатой пятилетки [Электронный ресурс] : Постановление ЦК КПСС, Совета

Министров СССР, ВЦСПС и ЦК ВЛКСМ N 735 от 18 июня 1986 г. – Режим доступа : http://www.libussr.ru/doc_ussr/usr_13367.htm ; О Vsesoyuznom Sotsialisticheskom sorevnovanii za uspeshnoe vypolnenie zadaniy dvenadtsatoy pyatiletki [Elektronnyy resurs] : Postanovlenie TsK KPSS, Soveta Ministrov SSSR, VTsSPS i TsK VLKSM N 735 ot 18 iyunya 1986 g. – Rezhim dostupa : http://www.libussr.ru/doc_ussr/usr_13367.htm

31. О дальнейшем улучшении общественного питания на производственных предприятиях [Электронный ресурс] : Постановление Совета Министров СССР N 660 от 14 августа 1969 г. – Режим доступа : http://www.libussr.ru/doc_ussr/usr_7133.htm ; О dalneyshem uluchshenii obshchestvennogo pitaniya na proizvodstvennykh predpriyatiyakh [Elektronnyy resurs] : Postanovlenie Soveta Ministrov SSSR N 660 ot 14 avgusta 1969 g. – Rezhim dostupa : http://www.libussr.ru/doc_ussr/usr_7133.htm

32. О дальнейшем улучшении организации социалистического соревнования : Постановление ЦК КПСС от 31 августа 1971 г. // КПСС в резолюциях и решениях съездов, конференций и Пленумов ЦК (1898-1988). – Москва : Издательство политической литературы, 1986. – Т. 12 : 1971-1975. – С. 138-146 ; О dalneyshem uluchshenii organizatsii sotsialisticheskogo sorevnovaniya : Postanovlenie TsK KPSS ot 31 avgusta 1971 g. // KPSS v rezolyutsiyakh i resheniyakh sez dov, konferentsiy i Plenumov TsK (1898-1988). – Moskva : Izdatelstvo politicheskoy literatury, 1986. – Т. 12 : 1971-1975. – S. 138-146.

33. О мерах по дальнейшему развитию и повышению эффективности бригадной формы организации и стимулирования труда в промышленности [Электронный ресурс] : Постановление Совета Министров СССР и ВЦСПС N 1125 от 1 декабря 1983 г. – Режим доступа : http://www.libussr.ru/doc_ussr/usr_11832.htm ; О merakh po dalneyshemu razvitiyu i povysheniyu effektivnosti brigadnoy formy organizatsii i stimulirovaniya truda v promyshlennosti [Elektronnyy resurs] : Postanovlenie Soveta Ministrov SSSR i VTsSPS N 1125 ot 1 dekabrya 1983 g. – Rezhim dostupa : http://www.libussr.ru/doc_ussr/usr_11832.htm

34. О мерах по дальнейшему совершенствованию подготовки и повышения квалификации рабочих на производстве [Электронный ресурс] : Постановление ЦК КПСС и Совета Министров СССР N 586 от 21 июня 1979 г. – Режим доступа : http://www.libussr.ru/doc_ussr/usr_9982.htm ; О merakh po dalneyshemu sovershenstvovaniyu podgotovki i povysheniya kvalifikatsii rabochikh na proizvodstve [Elektronnyy resurs] : Postanovlenie TsK KPSS i Soveta Ministrov SSSR N 586 ot 21 iyunya 1979 g. – Rezhim dostupa : http://www.libussr.ru/doc_ussr/usr_9982.htm

35. О мерах по дальнейшему улучшению организации социалистического соревнования и движения за коммунистический труд [Электронный ресурс] : Постановление Президиума ВЦСПС от 16 июля 1969 г. – Режим доступа : http://www.libussr.ru/doc_ussr/usr_7116.htm ; О merakh po dalneyshemu uluchsheniyu organizatsii sotsialisticheskogo sorevnovaniya i dvizheniya za kommunisticheskiy trud [Elektronnyy resurs] : Postanovlenie Prezidiuma VTsSPS ot 16 iyulya 1969 g. – Rezhim dostupa : http://www.libussr.ru/doc_ussr/usr_7116.htm

36. О мерах по обеспечению высоких темпов развития черной металлургии в соответствии с директивами XXIII съезда КПСС по пятилетнему плану развития народного хозяйства СССР на 1966-1970 гг. [Электронный ресурс] : Постановление ЦК КПСС и Совета Министров СССР N 730 от 20 июля 1967 г. – Режим доступа : <http://www.alppp.ru/law/hozjajstvennaja-deyatelnost/promyshlennost/26/postanovlenie-ck-kpss-sovmina-sssr-ot-20-07-1967--730.html> ; О merakh po obespecheniyu vysokikh tempov razvitiya chernoy metallurgii v sootvetstvii s direktivami XXIII sezda KPSS po pyatiletnemu planu razvitiya narodnogo khozyaystva SSSR na 1966-1970 gg. [Elektronnyy resurs] : Postanovlenie TsK KPSS i Soveta Ministrov SSSR N 730 ot 20 iyulya 1967 g. – Rezhim dostupa :

<http://www.alppp.ru/law/hozjajstvennaja-dejatelnost/promyshlennost/26/postanovlenie-ck-kpss-sovmina-sssr-ot-20-07-1967--730.html>

37. О мерах по обеспечению дальнейшего роста производительности труда в промышленности и строительстве [Электронный ресурс] : Постановление ЦК КПСС и Совета Министров СССР N 970 от 22 декабря 1966 г. – Режим доступа : http://www.libussr.ru/doc_ussr/usr_6507.htm ; O merakh po obespecheniyu dalneyshego rosta proizvoditelnosti truda v promyshlennosti i stroitelstve [Elektronnyy resurs] : Postanovlenie TsK KPSS i Soveta Ministrov SSSR N 970 ot 22 dekabrya 1966 g. – Rezhim dostupa : http://www.libussr.ru/doc_ussr/usr_6507.htm

38. О нагрудных значках для отличников социалистического соревнования [Электронный ресурс] : Постановление Совета Министров СССР N 2195 от 18 августа 1953 г. – Режим доступа : http://www.libussr.ru/doc_ussr/ussr_4905.htm ; O nagrudnykh znachkakh dlya otlichnikov sotsialisticheskogo sorevnovaniya [Elektronnyy resurs] : Postanovlenie Soveta Ministrov SSSR N 2195 ot 18 avgusta 1953 g. – Rezhim dostupa : http://www.libussr.ru/doc_ussr/ussr_4905.htm

39. О некоторых мероприятиях по дальнейшему совершенствованию управления промышленностью [Электронный ресурс] : Постановление ЦК КПСС и Совета Министров СССР N 139 от 2 марта 1973 г. – Режим доступа : http://www.libussr.ru/doc_ussr/usr_7986.htm ; O nekotorykh meropriyatiyakh po dalneysheму sovershenstvovaniyu upravleniya promyshlennostyu [Elektronnyy resurs] : Postanovlenie TsK KPSS i Soveta Ministrov SSSR N 139 ot 2 marta 1973 g. – Rezhim dostupa : http://www.libussr.ru/doc_ussr/usr_7986.htm

40. О переходе объединений, предприятий и организаций промышленности и других отраслей народного хозяйства на многосменный режим работы с целью повышения эффективности производства [Электронный ресурс] : Постановление ЦК КПСС, Совета Министров СССР и ВЦСПС N 194 от 12 февраля 1987 г. – Режим доступа : <http://www.webapteka.ru/phdocs/doc3102.html> ; O perekhode obedineniy, predpriyatiy i organizatsiy promyshlennosti i drugikh otrasley narodnogo khozyaystva na mnogosmennyu rezhim raboty s tselyu povysheniya effektivnosti proizvodstva [Elektronnyy resurs] : Postanovlenie TsK KPSS, Soveta Ministrov SSSR i VTsSPS N 194 ot 12 fevralya 1987 g. – Rezhim dostupa : <http://www.webapteka.ru/phdocs/doc3102.html>

41. О повышении работникам промышленности дополнительной оплаты труда за работу в ночное время [Электронный ресурс] : Постановление Совета Министров СССР N 822 от 16 ноября 1972 г. – Режим доступа : http://www.libussr.ru/doc_ussr/usr_7916.htm ; O povyshenii rabotnikam promyshlennosti dopolnitelnoy oplaty truda za rabotu v nochnoe vremya [Elektronnyy resurs] : Postanovlenie Soveta Ministrov SSSR N 822 ot 16 noyabrya 1972 g. – Rezhim dostupa : http://www.libussr.ru/doc_ussr/usr_7916.htm

42. О порядке выплаты единовременного вознаграждения за выслугу лет работникам предприятий и организаций черной металлургии [Электронный ресурс] : Постановление Государственного комитета Совета Министров СССР по труду и социальным вопросам и Секретариата ВЦСПС от 11 ноября 1977 г. N 379/21. – Режим доступа : http://www.libussr.ru/doc_ussr/usr_9481.htm ; O poryadke vyplaty edinovremennogo voznagrashdeniya za vyslugu let rabotnikam predpriyatiy i organizatsiy chernoy metallurgii [Elektronnyy resurs] : Postanovlenie Gosudarstvennogo komiteta Soveta Ministrov SSSR po trudu i sotsialnym voprosam i Sekretariata VTsSPS ot 11 noyabrya 1977 g. N 379/21. – Rezhim dostupa : http://www.libussr.ru/doc_ussr/usr_9481.htm

43. О развертывании Всесоюзного социалистического соревнования работников промышленности, строительства и транспорта за досрочное выполнение народнохозяйственного плана на 1973 год [Электронный ресурс] : Постановление ЦК КПСС, Совета Министров СССР, ВЦСПС и ЦК ВЛКСМ N 15 от 05 января 1973 г. –

Режим доступа : <http://lawru.info/dok/1973/01/05/n1188625.htm> ; О razvertyvanii Vsesoyuznogo sotsialisticheskogo sorevnovaniya rabotnikov promyshlennosti, stroitelstva i transporta za dosrochnoe vypolnenie narodnokhozyaystvennogo plana na 1973 god [Elektronnyy resurs] : Postanovlenie TsK KPSS, Soveta Ministrov SSSR, VTsSPS i TsK VLKSM N 15 ot 05 yanvarya 1973 g. – Rezhim dostupa : <http://lawru.info/dok/1973/01/05/n1188625.htm>

44. О результатах проверки практики премирования за содействие изобретательству и рационализации и мерах по совершенствованию этого премирования [Электронный ресурс] : Постановление Государственного комитета СССР по труду и социальным вопросам от 23 июня 1983 г. N 134. – Режим доступа : http://www.libussr.ru/doc_ussr/usr_11625.htm ; О rezultatakh proverki praktiki premirovaniya za sodeystvie izobretatelstvu i ratsionalizatsii i merakh po sovershenstvovaniyu etogo premirovaniya [Elektronnyy resurs] : Postanovlenie Gosudarstvennogo komiteta SSSR po trudu i sotsialnym voprosam ot 23 iyunya 1983 g. N 134. – Rezhim dostupa : http://www.libussr.ru/doc_ussr/usr_11625.htm

45. О совершенствовании планирования и усилении экономического стимулирования промышленного производства [Электронный ресурс] : Постановление ЦК КПСС и Совета Министров СССР от 4 октября N 729 1965 г. – Режим доступа : http://www.libussr.ru/doc_ussr/usr_6308.htm ; О sovershenstvovanii planirovaniya i usilenii ekonomicheskogo stimulirovaniya promyshlennogo proizvodstva [Elektronnyy resurs] : Postanovlenie TsK KPSS i Soveta Ministrov SSSR ot 4 oktyabrya N 729 1965 g. – Rezhim dostupa : http://www.libussr.ru/doc_ussr/usr_6308.htm

46. О сокращении продолжительности рабочего дня для рабочих и служащих в предвыходные и предпраздничные дни : Указ Президиума ВС СССР от 8 марта 1956 г. // Сборник законов СССР и указов Президиума Верховного Совета СССР. 1938 г. – июль 1956 г. / под ред. Ю. И. Мандельштам. – Москва : Государственное издательство юридической литературы, 1956. – С. 375 ; О sokrashchenii prodolzhitelnosti rabocheho dnya dlya rabochikh i sluzhashchikh v predvykhodnye i predprazdnichnye dni : Ukaz Prezidiuma VS SSSR ot 8 marta 1956 g. // Sbornik zakonov SSSR i ukazov Prezidiuma Verkhovnogo Soveta SSSR. 1938 g. – iyul 1956 g. / pod red. Yu. I. Mandelshtam. – Moskva : Gosudarstvennoe izdatelstvo yuridicheskoy literatury, 1956. – S. 375.

47. О финансировании Всесоюзного общества изобретателей и рационализаторов [Электронный ресурс] : Постановление Совета Министров СССР N 528 от 17 мая 1958 г. – Режим доступа : http://www.libussr.ru/doc_ussr/usr_5283.htm ; О finansirovanii Vsesoyuznogo obshchestva izobretateley i ratsionalizatorov [Elektronnyy resurs] : Postanovlenie Soveta Ministrov SSSR N 528 ot 17 maya 1958 g. – Rezhim dostupa : http://www.libussr.ru/doc_ussr/usr_5283.htm

48. О финансировании Всесоюзного общества изобретателей и рационализаторов [Электронный ресурс] : Постановление Совета Министров СССР N 546 от 18 мая 1963 г. – Режим доступа : http://www.libussr.ru/doc_ussr/usr_5955.htm ; О finansirovanii Vsesoyuznogo obshchestva izobretateley i ratsionalizatorov [Elektronnyy resurs] : Postanovlenie Soveta Ministrov SSSR N 546 ot 18 maya 1963 g. – Rezhim dostupa : http://www.libussr.ru/doc_ussr/usr_5955.htm

49. О финансировании Всесоюзного общества изобретателей и рационализаторов [Электронный ресурс] : Постановление Совета Министров СССР N 306 от 12 марта 1987 г. – Режим доступа : http://www.libussr.ru/doc_ussr/usr_13852.htm ; О finansirovanii Vsesoyuznogo obshchestva izobretateley i ratsionalizatorov [Elektronnyy resurs] : Postanovlenie Soveta Ministrov SSSR N 306 ot 12 marta 1987 g. – Rezhim dostupa : http://www.libussr.ru/doc_ussr/usr_13852.htm

50. Плющ М. Р. Вклад робітничого класу Української РСР у прискорення науково-технічного прогресу в промисловості (50–70-і роки) / М. Р. Плющ. – Київ : Наукова думка, 1981. – 246 с. ; Pliushch M. R. Vklad robotnychoho klasu Ukrainskoi RSR u pryskorennia naukovo-tekhnichnoho prohresu v promyslovosti (50–70-i roky) / M. R. Pliushch. – Kyiv : Naukova dumka, 1981. – 246 s.

51. Погребной Л. И. Социалистическое соревнование [Электронный ресурс] / Л. И. Погребной // Большая советская энциклопедия. – Москва: Советская энциклопедия. 1969-1978. – Режим доступа : <http://bse.sci-lib.com/article104908.html> ; Pogrebnoy L. I. Sotsialisticheskoe sorevnovanie [Elektronnyy resurs] / L. I. Pogrebnoy // Bolshaya sovetskaya entsiklopediya. – Moskva: Sovetskaya entsiklopediya. 1969-1978. – Rezhim dostupa : <http://bse.sci-lib.com/article104908.html>

52. Романцов В. О. Робітничий клас Української РСР (1946-1970 рр.) / В. О. Романцов. – Київ, 1972. – 219 с. ; Romantsov V. O. Robotnychiy klas Ukrainskoi RSR (1946-1970 rr.) / V. O. Romantsov. – Kyiv, 1972. – 219 s.

53. Типовое положение о подготовке и повышении квалификации рабочих непосредственно на производстве [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.libussr.ru/doc_ussr/usr_6919.htm ; Tipovoe polozhenie o podgotovke i povyshenii kvalifikatsii rabochikh neposredstvenno na proizvodstve [Elektronnyy resurs]. – Rezhim dostupa : http://www.libussr.ru/doc_ussr/usr_6919.htm

54. Центральний державний архів вищих органів влади та управління (ЦДАВО України). – Ф. 582. – Оп. 3. – Спр. 9566. – Арк 1 ; Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv vyshchikh orhaniv vlady ta upravlinnia (TsDAVO Ukrainy). – F. 582. – Op. 3. – Spr. 9566. – Ark 1.

55. Яновська О. Зарплата, пенсія, позики і ціни як чинники матеріально-побутового стану трудящих УРСР (друга половина 1940-х – середина 1960-х років) / О. Яновська, О. Даниленко // Україна ХХ століття: культура, ідеологія, політика : зб. ст. – Львів : Растр-7, 2015. – Вип. 20. – С. 84-97 ; Yanovska O. Zarplata, pensiia, pozyky i tsyny yak chynnyky materialno-pobutovoho stanu trudiashchikh URSR (druha polovyna 1940-kh – seredyna 1960-kh rokiv) / O. Yanovska, O. Danylenko // Ukraina XX stolittia: kultura, ideolohiia, polityka : zb. st. – Lviv : Rastr-7, 2015. – Vyp. 20. – S. 84-97.

Стаття надійшла до редакції 07.10.2016 р.

A. Reutskaya

STATE POLICY AS A FACTOR OF INFLUENCE ON EVERYDAY LIFE OF THE WORKERS OF FERROUS METALLURGY OF THE USSR IN THE CONTEXT OF THEIR PRODUCTION ACTIVITIES (1950-1980s)

The article has tried to analyze the state policy of the USSR in the field of ferrous metallurgy through the prism of everyday life of the workers of this field who worked at the businesses located on the territory of Ukrainian Soviet Socialist Republic. First of all, the state policy is reflected in legislative acts.

Characterized the acts concerned with the activities carried out by Ministry of Ferrous Metallurgy and the businesses managed thereby. The government of Ukrainian Soviet Socialist Republic pursued the policy of technological development in industry, which is reflected in reconstruction of the existing production facilities and in construction of new ones as well as in mechanization and automation of production and in restricting labor discipline.

In 1950s-1980s the state was permanently raising the wages and encouraging the workers in the form of bonuses and extra pays for creation and introduction of new equipment and advanced labor methods, for modernization of the equipment, for training other workers and upgrading their qualifications, for inventions or innovations as well as for promotion thereof.

The policy of modernization of production required a considerable quantity of highly qualified personnel who could maintain new equipment. Therefore since 1950s the state

embarked upon the path of improvement of the workers' professional level. New workers were trained by means of individual or brigade-type training courses organized directly at production sites or at specialized vocational institutions as well as at other training outlets. Retraining was carried out the same way, though it could be carried out at vocational colleges and affiliated retraining institutions. Mostly widespread forms of upgrading workers' qualifications were production-through-equipment courses, courses for teaching workers other professions, cross-training, target-based retraining courses, schools of advanced methods of work and schools of professional excellence.

The country's government gave socialist movement an important role in improvement of the production rates. Therefore the commercial and the trade union agencies were given the assignment to form most complicated obligations and to involve more and more workers in the competition. In the framework of the strategy of modernizing industry and to manage the movement of inventors and innovators, the All-Union Community of Inventors and Innovators was created. The government's support for those movements' social prestige was carried out by means of financial and moral encouragement of the authors of inventions and innovations as well as that of the participants and the winners of socialist competition.

Considered the acts that determined the conditions for adjustment of the labor mode and the off-work time. A considerable part of the laws that determined the working conditions was adopted in the late 1950s. Thus, criminal responsibility for unauthorized leave and for truancy for no apparent reason was abolished. Workers of the businesses involved in ferrous metallurgy operated by the USSR Ministry of Ferrous Metallurgy were ordered to switch to the 7-hour long working-day. In the 1960s measures were taken to improve the workers' dieting conditions and to restrict labor discipline. The workers had the right to additional vacations for uninterrupted service, the right to work in more than shift, etc.

Keywords: *workers, production, ferrous metallurgy, industry, policy, everyday life.*

УДК 930 (477.62-2) «1917» (045)

В.М. Романцов

ЕТНОПОЛІТИЧНІ ТА ЕТНОКУЛЬТУРНІ ПРОЦЕСИ В МАРІУПОЛІ НА ПОЧАТКУ ДЕМОКРАТИЧНОЇ РЕВОЛЮЦІЇ 1917 р. ІСТОРИЧНІ УРОКИ ДЛЯ СУЧАСНОСТІ

Аналізуються питання щодо розвитку етнокультурних та політичних процесів у багатонаціональній громаді Маріуполя на початку демократичної революції 1917 р. Розглядаються питання відродження української, грецької, єврейської, вірменської спільнот.

Висвітлюються проблеми забезпечення національно-культурних потреб різних етнічних спільнот Маріуполя. Це дозволяє в наш час враховувати досвід реалізації етнокультурних та політичних запитів суспільства революційної доби.

Ключові слова: *етнокультурні, етнополітичні процеси, суспільне життя, маріупольська громада, українська, грецька, єврейська, вірменська спільноти, історичні уроки.*

Національне питання завжди посідає дуже важливе місце в розвитку поліетнічного суспільства. Це особливо відчувається в наш час, коли в південно-східній Україні за умов російської військової агресії, постійних пропагандистських атак, а також через не